

bij het Duitse consulaat een visum voor Nederland aanvraag. Eer dat binnenkwam, gingen de Duitsers tot de invasie van de Sowjet-Unie over (22 juni). Daarmee viel de verbinding via Moskou, en viel dus ook het gehele plan weg.

★

Wij hebben Fock reeds enkele malen in dit deel genoemd, o.m. als de man die eind '43 in Lissabon als functionaris van het Bureau Inlichtingen het werk van mr. H. Maas Geesteranus overnam, door ons aangeduid als 'vertegenwoordiger te Lissabon van de Centrale Inlichtingendienst'. Inderdaad, als zodanig was deze laatste begin '41 benoemd, door van 't Sant dus, maar wij willen zijn werk ook na de periode-van 't Sant weergeven.

Komend uit Frankrijk had mr. Maas Geesteranus in de zomer van '40 Portugal weten te bereiken. Hij was er correspondent geworden van *Anep/Aneta*, van *Vrij Nederland* en *The Knickerbocker*, maar werd begin '41 via Buitenlandse Zaken uitgenodigd, voor de CID in Portugal werkzaam te zijn. Maas stelde daarbij twee voorwaarden: dat zijn in bezet gebied achtergebleven familie door de regering beschermd zou worden (hoe kon deze dat doen?) en dat hij omtrent de geheime medewerkers die hij zou aantrekken, geen enkele mededeling zou behoeven te doen aan derden; beide voorwaarden werden aanvaard. Maas ging van de Lissabonse legatie uit werken. Hij bezat tal van relaties in Portugese kringen en knoopte ook goede betrekkingen aan met de Lissabonse vertegenwoordigers van de *Intelligence Service*. Hij schreef politieke rapporten en liet alle Engelandvaarders verhoren die Portugal passeerden, maar concentreerde zijn werk in hoofdzaak op de contraspionage, d.w.z. dat hij in Portugal naging, wie er voor de Duitse *Abwehr* werkten. Hij had daartoe omstreeks vijf 'hoofdagenten' aangesteld (de belangrijkste, 'Astro', was een Luxemburger) die elk weer een eigen agentennet onder zich hadden. Bij dit werk werden enkele successen geboekt: Maas wist een Duits complot te ontmaskeren om tijdbommen in de lading van Britse schepen te verbergen en ontdekte ook een geheime Duitse zender op een van de Portugese eilanden. Hij toonde bij dat alles veel initiatief (hij bezat geen instructie), maar wekte ook veel weerstanden. Hij had een opvliegende natuur, lag spoedig met van Harinxma, de Lissabonse vertegenwoordiger van de regeringscommissaris voor de vluchtelingen, overhoop en vervolgens (na mei '43) met zaakgelastigde Flaes. Zin voor beperking van uitgaven had Maas niet. Er van uitgaand dat de treinen in Portugal heel wel onder de controle van Duitse geheime agenten konden